Induktivní statistika - úvod

- pravděpodobnost
- z-skóry
- normální rozdělení
- rozdělení výběrových průměrů

Pravděpodobnost

- postupy induktivní statistiky vycházejí z teorie pravděpodobnosti
- **pravděpodobnost**, že nastane určitý výsledek, **definujeme** jako podíl

$$P\,(A) = \frac{\text{počet pokusů, kdy nastal jev A}}{\text{celkový počet jevů}}$$

Pravděpodobnost - příklady

- jaká je pravděpodobnost, že si z balíčku 52 karet vytáhneme určitou kartu (např. pikovou dámu) ?

Pravděpodobnost - příklady

- jaká je pravděpodobnost, že si z balíčku 52 karet vytáhneme určitou kartu (např. pikovou dámu) ?

P (piková dáma) = f/N = 1/52 = 0,019= 1,9%

Pravděpodobnost - příklady

- jaká je pravděpodobnost, že při hodu kostkou padne trojka nebo šestka ?

Pravděpodobnost - příklady

- jaká je pravděpodobnost, že při hodu kostkou padne trojka nebo šestka ?

P (3 n. 6) = f/N = 2/6 = 0,333= 33,3%

Pravděpodobnost

- pravděpodobnost bývá uváděna nejčastěji jako **podíl** (0,33), **zlomek** (1/3) nebo **procento** (33,3%)
- pravděpodobnost určitého jevu nebo třídy jevů můžeme odhadnout z rozdělení hodnot (četností)

Pravděpodobnost - příklady

- představme si, že máme krabici se 40 očíslovanými žetony s čísly 1 – 5
- v tabulce jsou uvedeny absolutní i relativní četnosti jednotlivých čísel žetonů

Pravděpodobnost

X	*f*	*p*
1	**4**	0,10
2	**8**	0,20
3	**16**	0,40
4	**10**	0,25
5	**2**	0,05

Pravděpodobnost

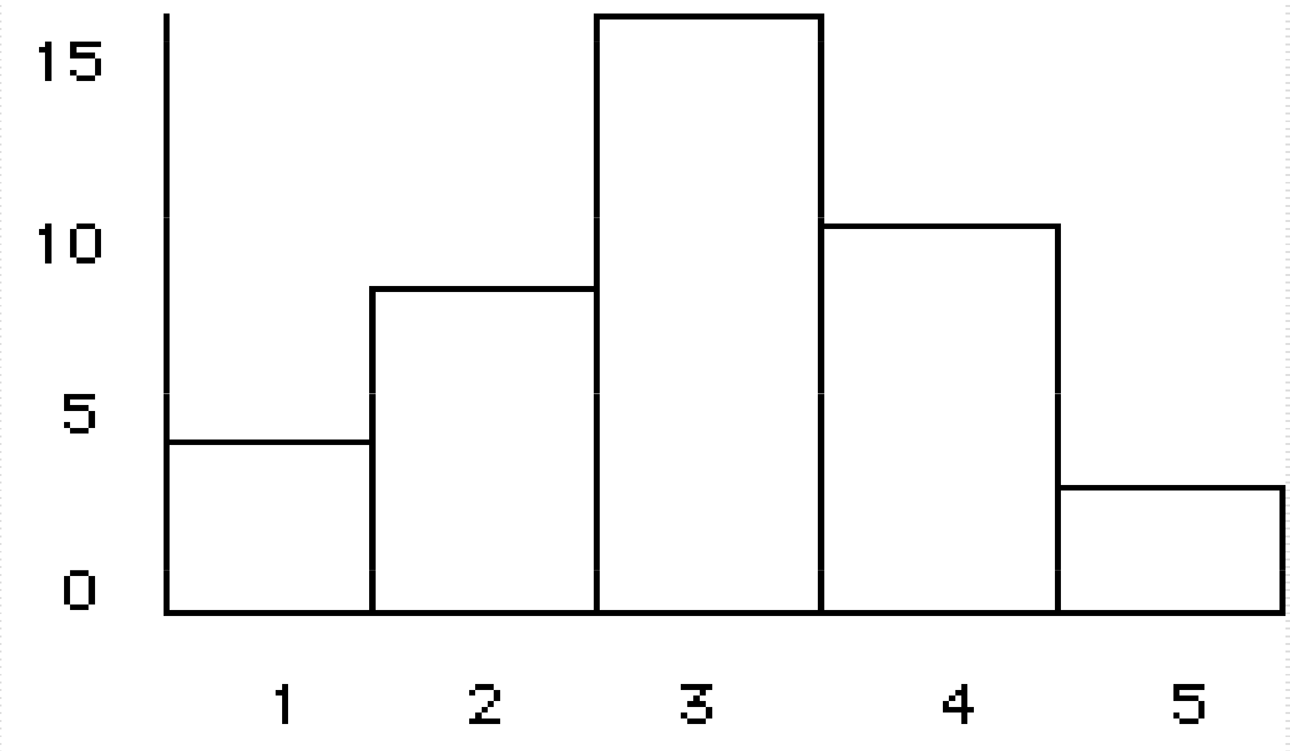

Pravděpodobnost - příklady

- vaším úkolem je vytáhnout 1 žeton
- **jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem 3?**

Pravděpodobnost

X	*f*	*p*
1	**4**	0,10
2	**8**	0,20
3	**16**	0,40
4	**10**	0,25
5	**2**	0,05

Pravděpodobnost

- vaším úkolem je vytáhnout 1 žeton
- jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem 3?
- **p (3) = f/N = 16/40 =0,40**

  nebo 2/5 či 40%

Pravděpodobnost

- **Jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem vyšším než 2?**

Pravděpodobnost

X	*f*	*p*
1	**4**	0,10
2	**8**	0,20
3	**16**	0,40
4	**10**	0,25
5	**2**	0,05

Pravděpodobnost

- Jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem vyšším než 2?

  $p(X > 2) = ?$

  0,05 + 0,25 + 0,40 = **0,70**

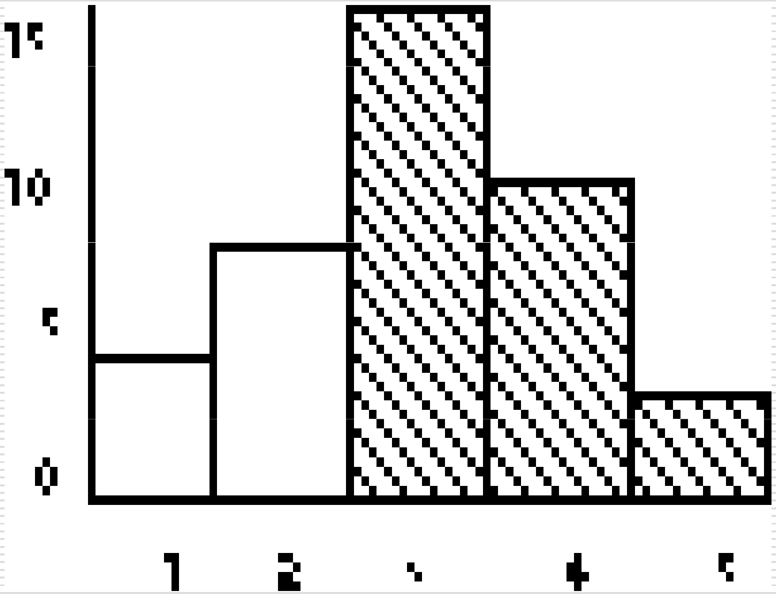

Pravděpodobnost

- **Jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem nižším než 5?**

Pravděpodobnost

X	*f*	*p*
1	**4**	0,10
2	**8**	0,20
3	**16**	0,40
4	**10**	0,25
5	**2**	0,05

Pravděpodobnost

- Jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem nižším než 5?

  $p(X < 5) = ?$

  $0{,}10 + 0{,}20 + 0{,}40 + 0{,}25 =$ **$0{,}95$**

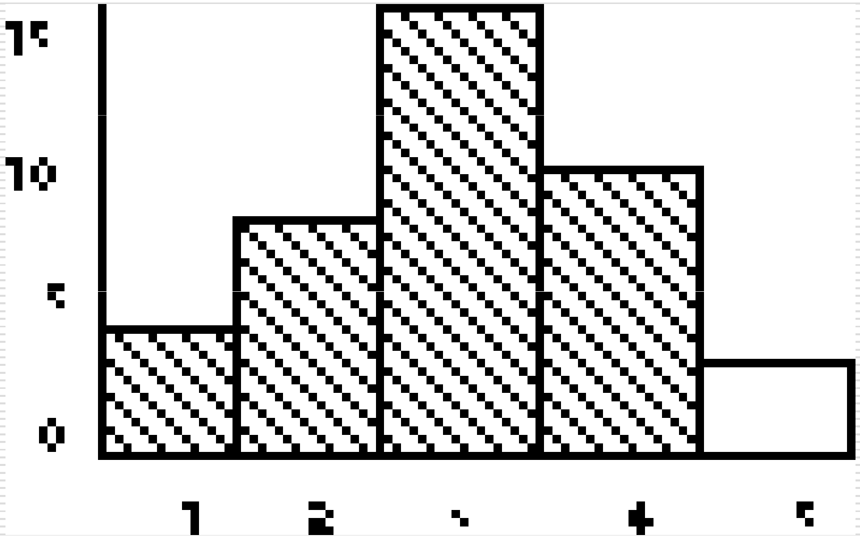

Pravděpodobnost

- **Jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem nižším než 4 a vyšším než 1?**

Pravděpodobnost

X	*f*	*p*
1	**4**	0,10
2	**8**	0,20
3	**16**	0,40
4	**10**	0,25
5	**2**	0,05

Pravděpodobnost

- Jaká je pravděpodobnost, že vytáhnete žeton s číslem nižším než 4 a vyšším než 1?

  $p(4 > X > 1) = ?$

  0,20 + 0,40 = **0,60**

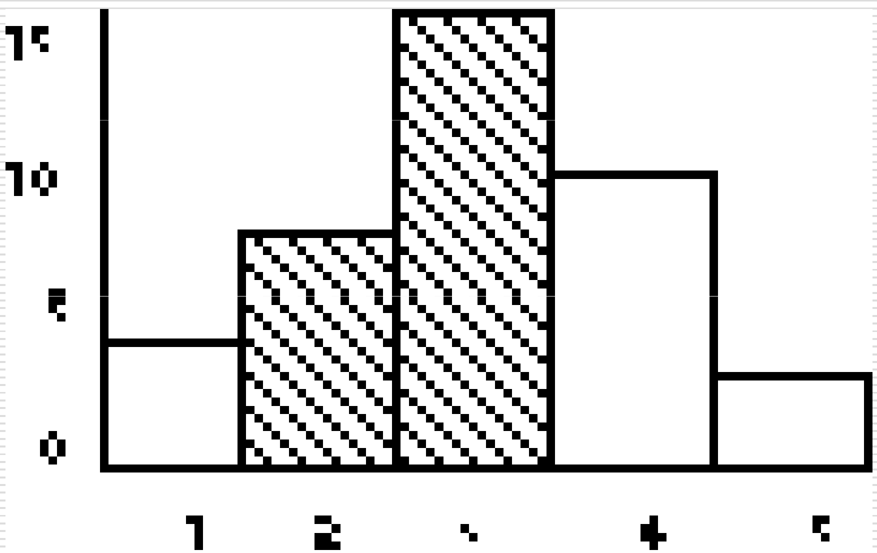

Pravděpodobnost

- pravděpodobnost odpovídá hustotě **oblasti pod křivkou** pro daný interval

Z-skóry

- umožňují najít a popsat **pozici každé hodnoty** v rámci rozdělení hodnot
- a také **srovnávání hodnot** pocházejících z měření **na rozdílných stupnicích**
- hrubé skóry jsou převedeny na **standardizovanou stupnici** (jednotkou je směrodatná odchylka)

Z-skóry - příklad

- např. skóry ze dvou testů – biologie a psychologie
- student získal 26 bodů z biologie a 620 z psychologie. Ve kterém předmětu byl lepší?

Z-skóry - příklad

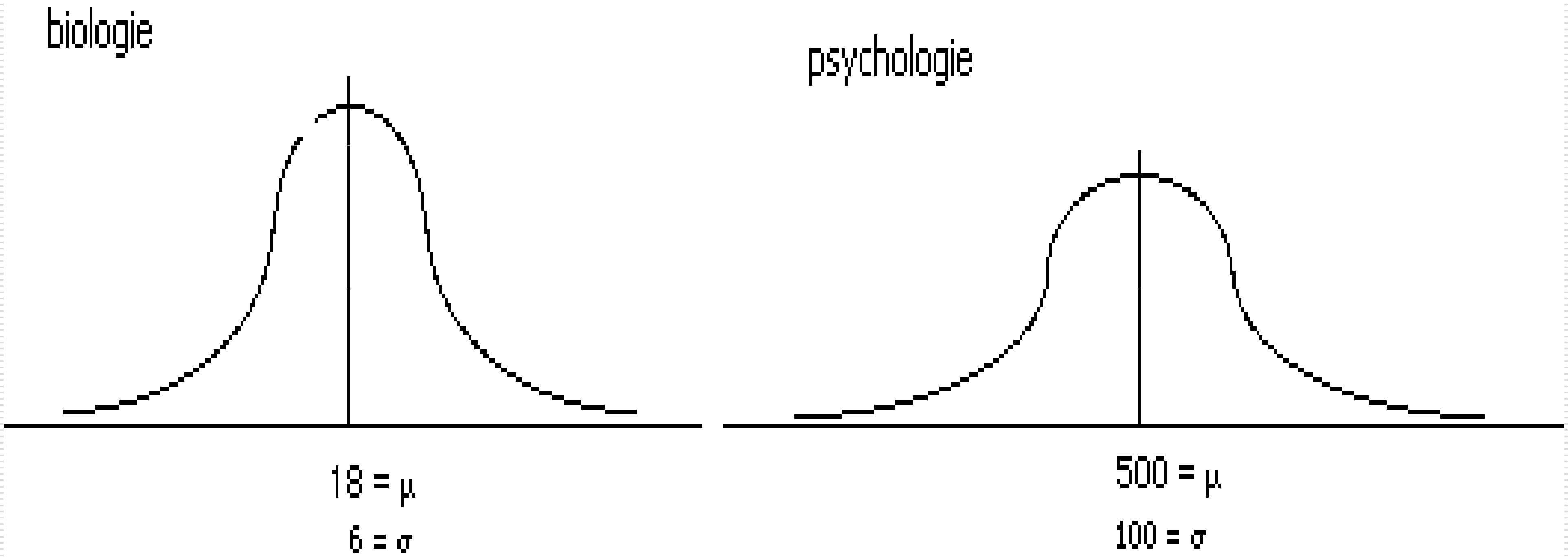

Z-skóry

- přímé porovnání není snadné – skóry z obou testů mají rozdílné průměry i směrodatné odchylky
- z skór =odchylka skóru od průměru vzhledem k velikosti směrodatné odchylky
- z = odch. od průměru/směr. odch.

Z-skóry - příklad

- skór z biologie: (26-18)/6 = 1,33
- skór psychologie: (620-500)/100=1,2
- v biologii byl student lepší – 1,33 směrodatné odchylky nad průměrem

Z-skóry

- z-skór přesně udává pozici každé hodnoty vzhledem k ostatním hodnotám
- znaménko (+ nebo -) ukazuje, zda je hodnota nad nebo pod průměrem rozdělení
- hodnota z-skóru upřesňuje, kolik směrodatných odchylek byla hodnota od průměru vzdálena

Z-skóry

- průměr rozdělení z-skórů je vždy 0
- směrodatná odchylka je 1

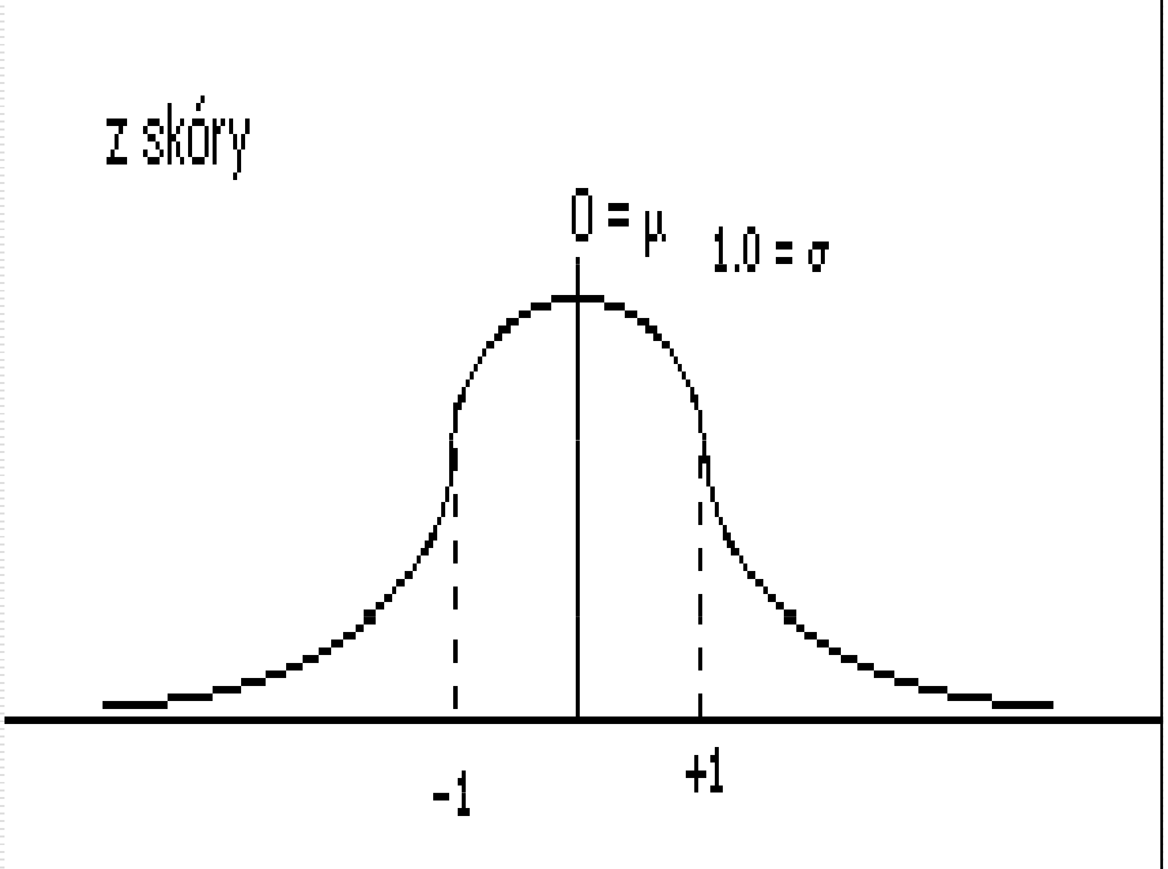

Z-skóry

vzorec pro výpočet z-skóru hodnoty X

- u populace: $z = (X - \mu) / \sigma$
- u vzorku: $z = (X - m) / s$

Z-skóry

- podobně můžeme i z-skór převést na hrubý skór, známe-li průměr a směrodatnou odchylku

Z-skóry

- např. u stupnice IQ
- $\mu = 100, \sigma = 15$
- pro osobu se z=-3 (3 směrodatné odchylky pod průměrem) bude IQ ?

Z-skóry

- např. u stupnice IQ $\mu = 100, \sigma = 15$
- pro osobu se z=-3 (3 směrodatné odchylky pod průměrem) bude IQ

$$X = Z \,.\, \sigma + \mu$$

$$X = -3 \,.\, 15 + 100$$

$$X = 55$$

Rozdělení z-skórů

- **tvar** rozdělení z-skórů je **stejný** jako tvar původního rozdělení hrubých skórů
- průměr je 0, směrodatná odchylka 1
- transformace změní jen označení hodnot na ose X

Normální rozdělení

- normální rozdělení je symetrické, unimodální, zvonovitého tvaru
- označuje se i jako Gaussova křivka

$$f(z) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2}(z)^2}$$

Normální rozdělení

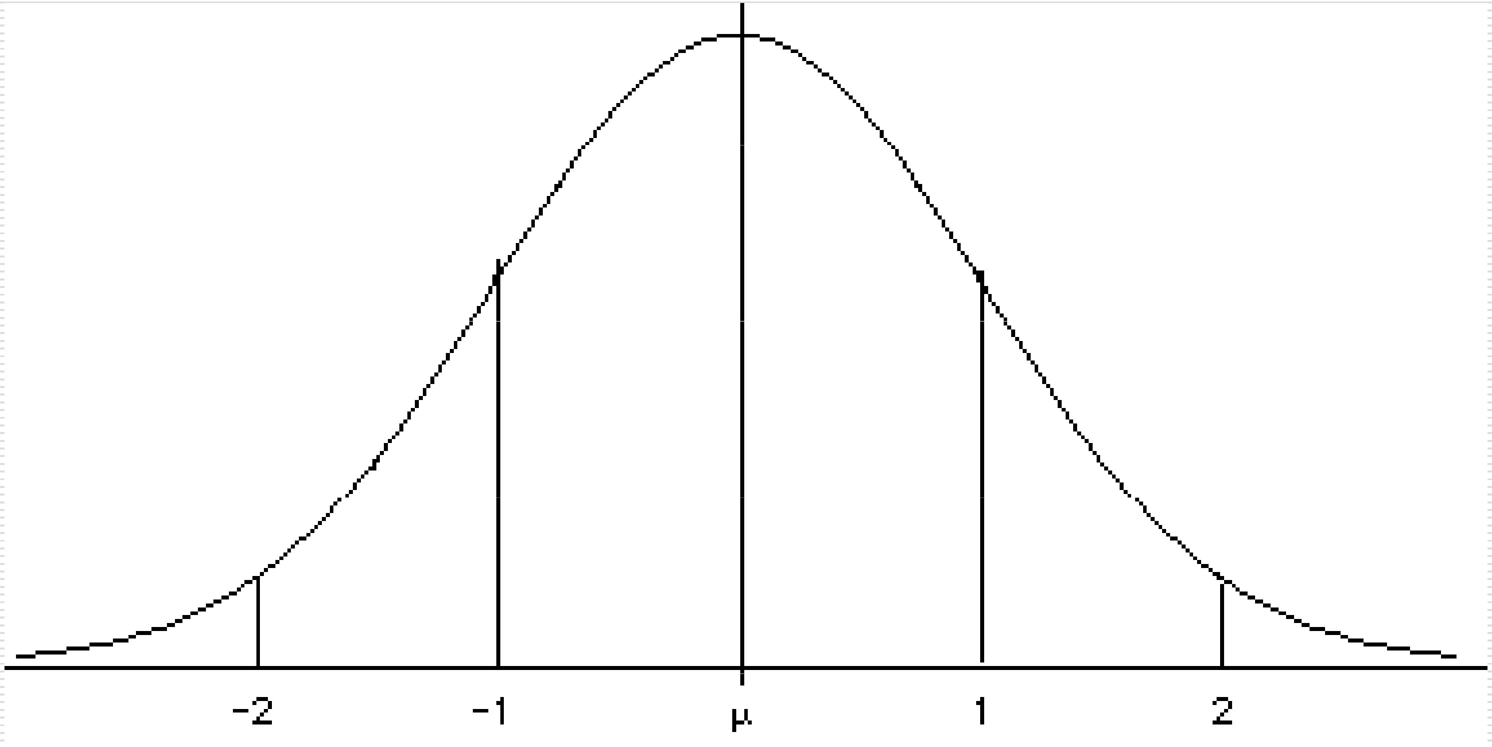

Normální rozdělení

- 34.13% skórů spadá mezi průměr a 1 směr. odchylku
- 13.59% hodnot spadá mezi 1. a 2. směr. odchylku
- 2.28% hodnot spadá mezi 2. a 3. směr. odchylku

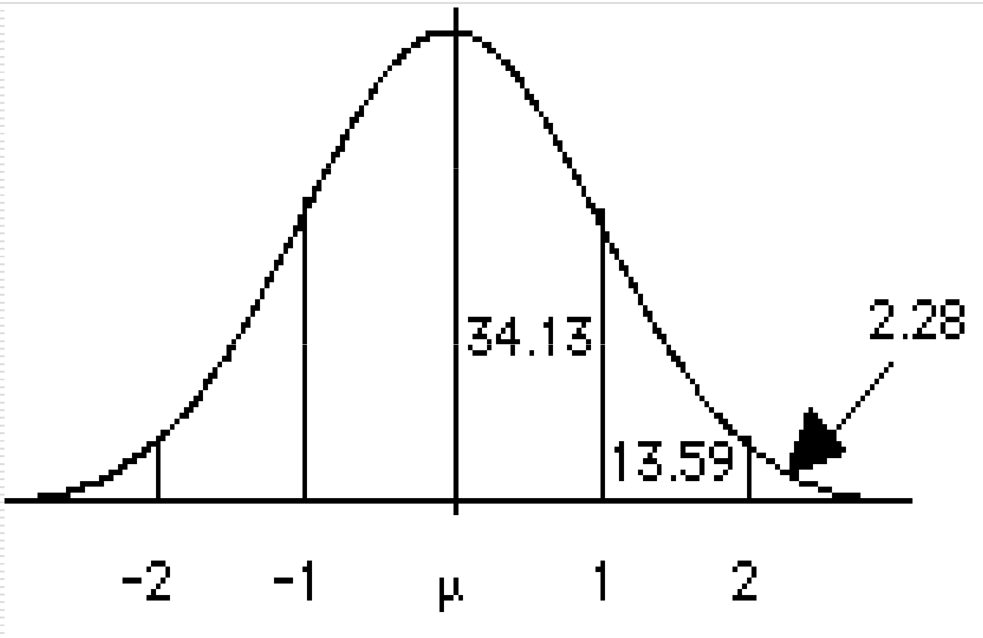

Normální rozdělení

- tabulka normálního rozdělení (z rozdělení)
- důležitý nástroj, obvykle jako apendix v učebnicích statistiky (spolu s dalšími tabulkami)
- umožňuje zjistit hustotu oblasti pod křivkou (tj. pravděpodobnost) pro jednotlivé z-skóry

Normální rozdělení

z	levá strana	pravá strana
0.00	0.5000	0.5000
0.01	0.5040	0.4960
…	…	…
0.30	0.6179	0.3821
0.31	0.6217	0.3783
…	…	…
1.00	0.8413	0.1587
…	…	…

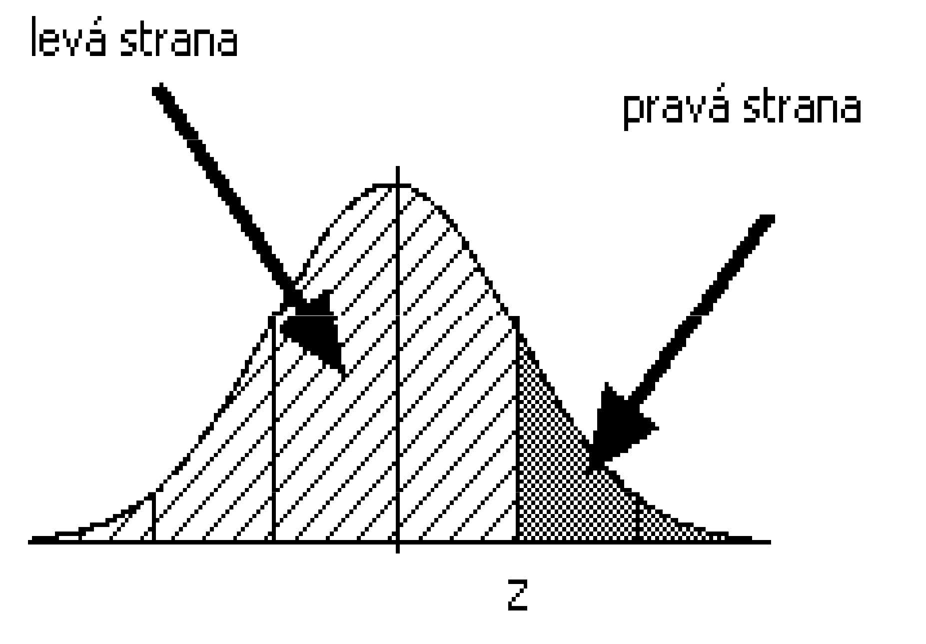

Normální rozdělení - příklady

- postup při zjišťování pravděpodobnosti z tabulky:
  - načrtnout si normální rozdělení, s hodnotou průměru a směr. odch.
  - zakreslit hledanou hodnotu (v přibližné vzdálenosti od průměru), vystínovat hledanou oblast
  - převést hodnotu X na z-skór
  - najít v tabulce pravděpodobnost

Normální rozdělení - příklady

- Jaká je pravděpodobnost, že náhodně vybraná osoba z populace bude mít IQ 130 nebo vyšší? (μ = 100, σ =15)

Normální rozdělení - příklady

- Jaká je pravděpodobnost, že náhodně vybraná osoba z populace bude mít IQ 130 nebo vyšší? (μ = 100, σ =15)
- $z = (130 - 100)/15$
- **$z = 2$**

Normální rozdělení - příklady

- z = 2

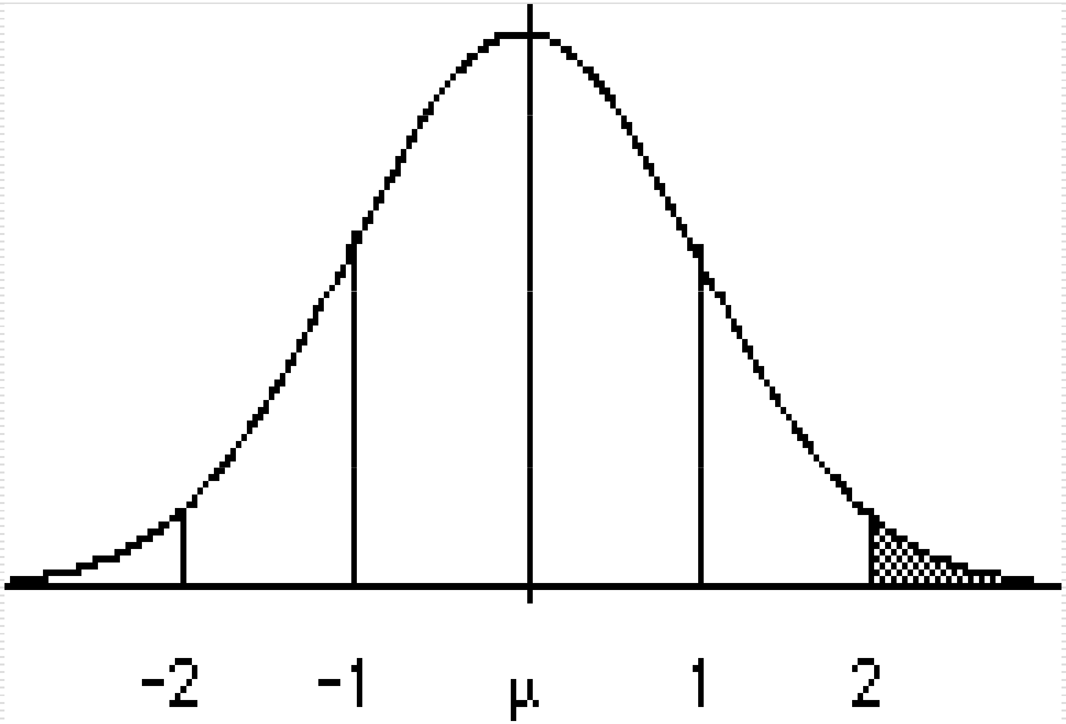

Normální rozdělení

z	levá strana	pravá strana
0.00	0.5000	0.5000
0.01	0.5040	0.4960
…	…	…
0.30	0.6179	0.3821
0.31	0.6217	0.3783
…	…	…
2.00	**0.9772**	**0.0228**
…	…	…

Normální rozdělení - příklady

- Jaká je pravděpodobnost, že náhodně vybraná osoba z populace bude mít IQ 130 nebo vyšší?
- z = 2
- p = 0.0228 tj. **2,3%**

Normální rozdělení - příklady

- Jaká je pravděpodobnost, že náhodně vybraná osoba z populace bude mít IQ 85 nebo nižší?

Normální rozdělení - příklady

- z = -1

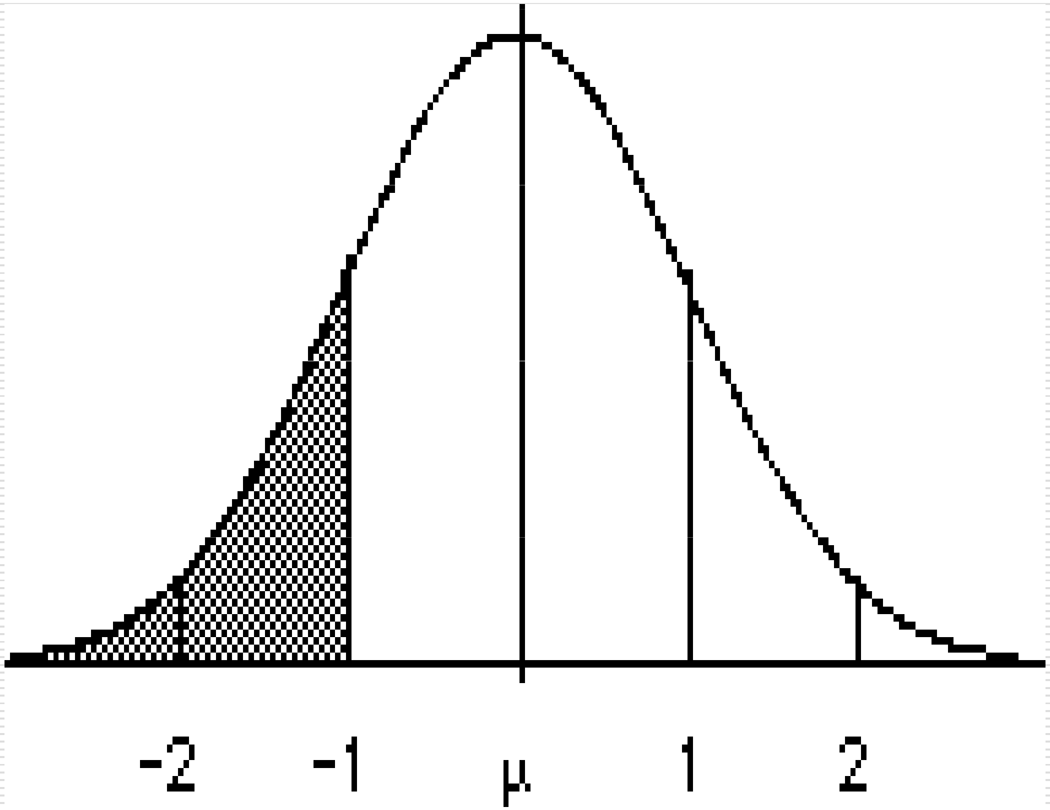

Normální rozdělení

z	levá strana	pravá strana
0.00	0.5000	0.5000
0.01	0.5040	0.4960
…	…	…
0.30	0.6179	0.3821
0.31	0.6217	0.3783
…	…	…
1.00	**0.8413**	**0.1587**
…	…	…

Normální rozdělení - příklady

- Jaká je pravděpodobnost, že náhodně vybraná osoba z populace bude mít IQ 85 nebo nižší?
- $z = -1$
- $p = 0.1587$ tj. **15,9%**

Normální rozdělení - příklady

- postup při zjišťování z-skóru z tabulky:
  - načrtnout si normální rozdělení
  - vystínovat oblast odpovídající zadané pravděpodobnosti
  - v tabulce vyhledat příslušný z-skór
  - vypočítat z něj hrubý skór

Normální rozdělení - příklady

- Jakou minimální hodnotu IQ musí člověk mít, aby patřil mezi 5% osob s nejvyššími hodnotami IQ?

Normální rozdělení - příklady

- p = 0.05

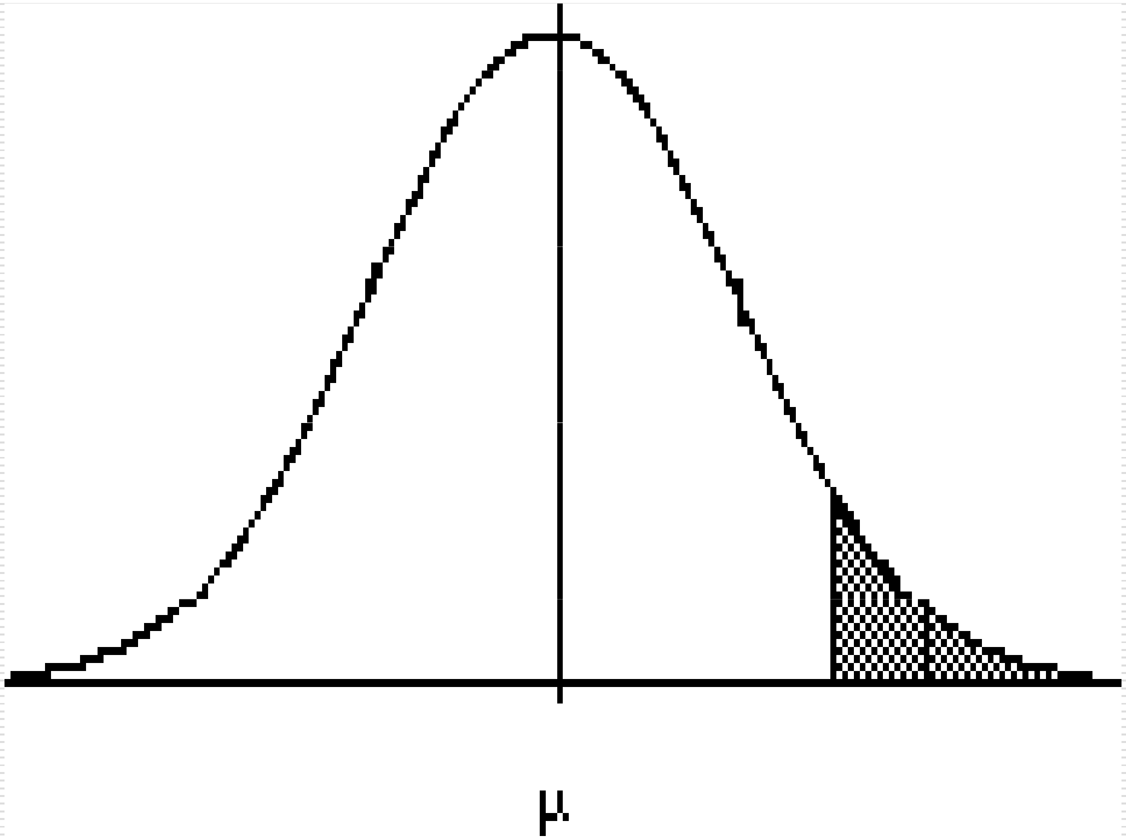

Normální rozdělení

z	levá strana	pravá strana
0.00	0.5000	0.5000
0.01	0.5040	0.4960
…	…	…
0.30	0.6179	0.3821
0.31	0.6217	0.3783
…	…	…
1.65	**0.9505**	**0.0495**
…	…	…

Normální rozdělení - příklady

- Jakou minimální hodnotu IQ musí člověk mít, aby patřil mezi 5% osob s nejvyššími hodnotami IQ?
- p = 0.05
- z tabulky: **z = 1.65**
- X = (1.65).(15) + 100 = **124.75**

Normální rozdělení - příklady

- pomocí tabulky normálního rozdělení je možno nalézt také hodnotu percentilu
- příklad: kolik procent osob má nižší hodnoty IQ než člověk s IQ 130?

Normální rozdělení - příklady

- z = 2

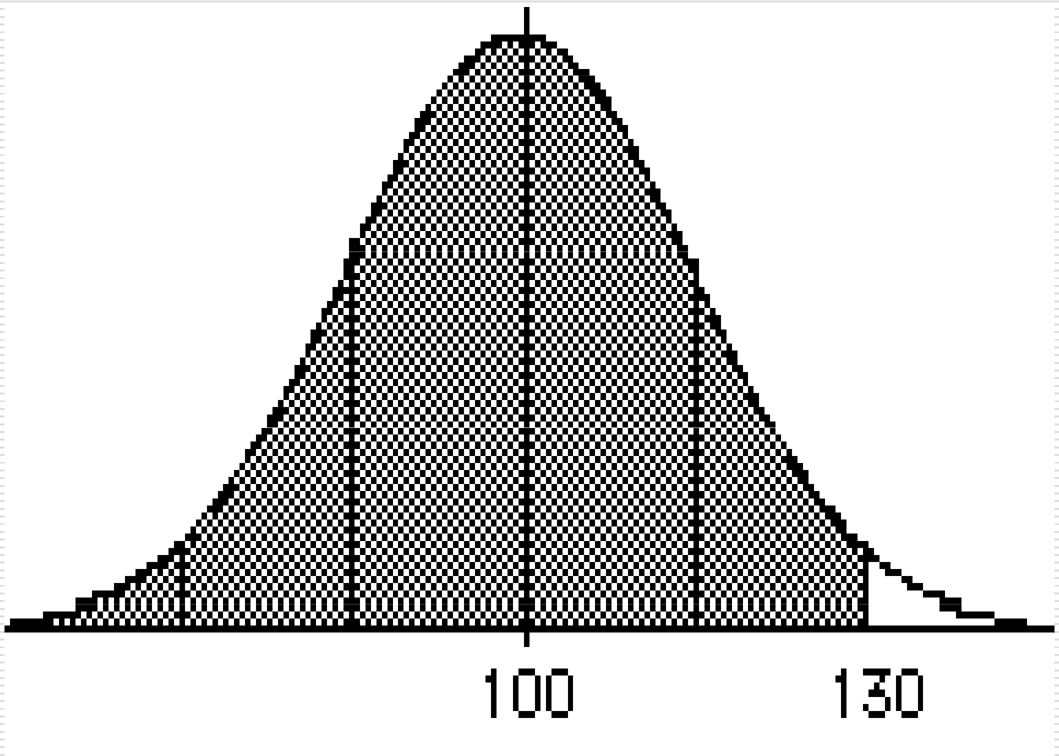

Normální rozdělení

z	levá strana	pravá strana
0.00	0.5000	0.5000
0.01	0.5040	0.4960
…	…	…
0.30	0.6179	0.3821
…	…	…
1.50	0.8413	0.1587
2.00	**0.9772**	**0.0228**
…	…	…

Normální rozdělení - příklady

- z = 2

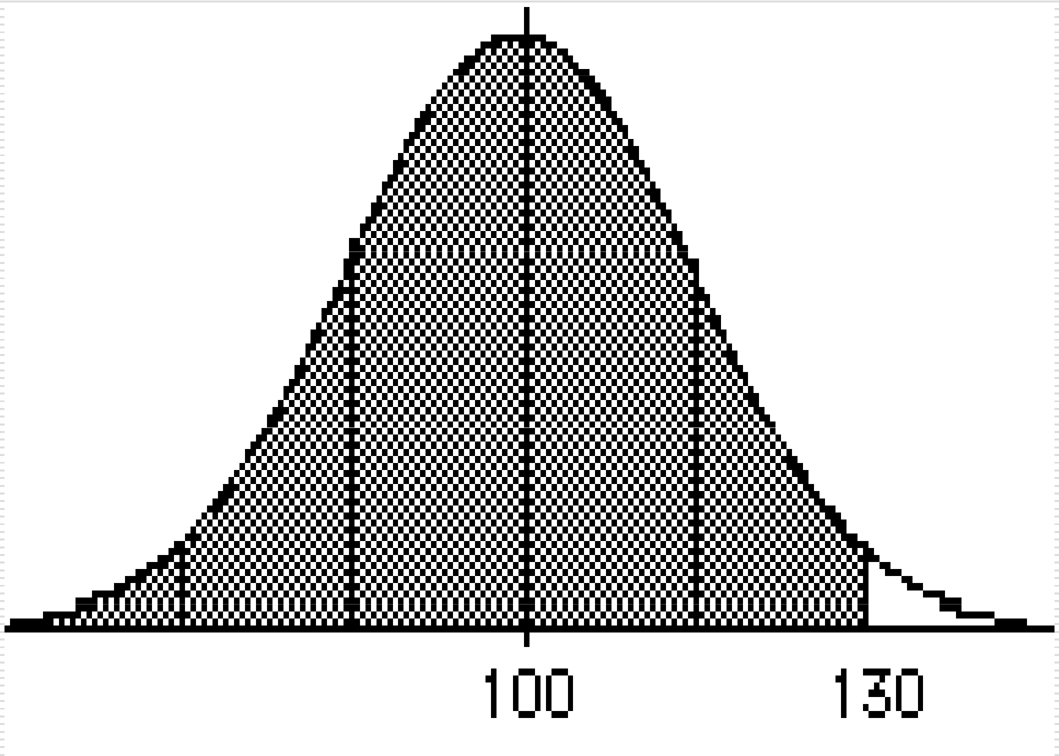

Normální rozdělení - příklady

- Kolik procent osob má nižší hodnoty IQ než člověk s IQ 130?
- z tabulky: pro z = 2

p = 0.9772

97.72% osob má nižší skór

Rozdělení výběrových průměrů

- cílem induktivní statistiky je odhadnout <u>parametry populace</u> z <u>charakteristik vzorku</u> (výběrového souboru)
- např. odhadem průměru populace bude průměr vzorku
- odhad je vždy zatížen určitou **výběrovou chybou**

Rozdělení výběrových průměrů

- předpokládejme, že z jedné populace vybereme 3 různé vzorky
- budou se nejspíš navzájem lišit ve tvaru rozdělení hodnot, průměru i variabilitě
- jak se rozhodneme, který z nich zvolit pro odhad průměru populace ??

Rozdělení výběrových průměrů

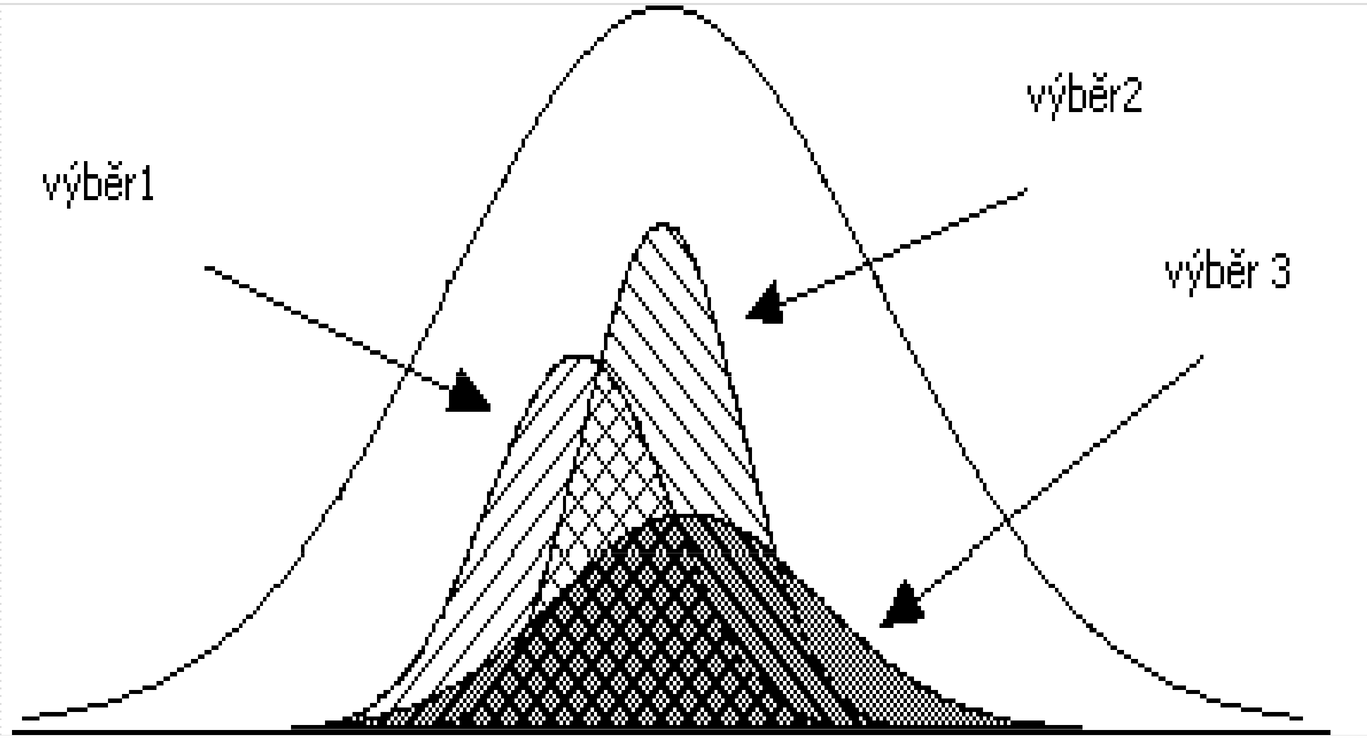

Rozdělení výběrových průměrů

- pokud bychom spočítali průměry ze všech možných výběrů o určité velikosti *n*, budou tvořit tzv. **rozdělení výběrových průměrů** (sampling distribution)

Rozdělení výběrových průměrů

- **příklad**: populace hodnot 2, 4, 6, 8
- průměr $\mu = 5$
- předpokládejme, že průměr neznáme a pokoušíme se ho odhadnout ze vzorku n=2
- v tabulce jsou uvedeny všechny možné výběrové soubory

Rozdělení výběrových průměrů

výběr	první skór	druhý skór	průměr vzorku
1	2	2	2
2	2	4	3
3	2	6	4
4	2	8	5
5	4	2	3
6	4	4	4
7	4	6	5
8	4	8	6
9	6	2	4
10	6	4	5
11	6	6	6
12	6	8	7
13	8	2	5
14	8	4	6
15	8	6	7
16	8	8	8

Rozdělení výběrových průměrů

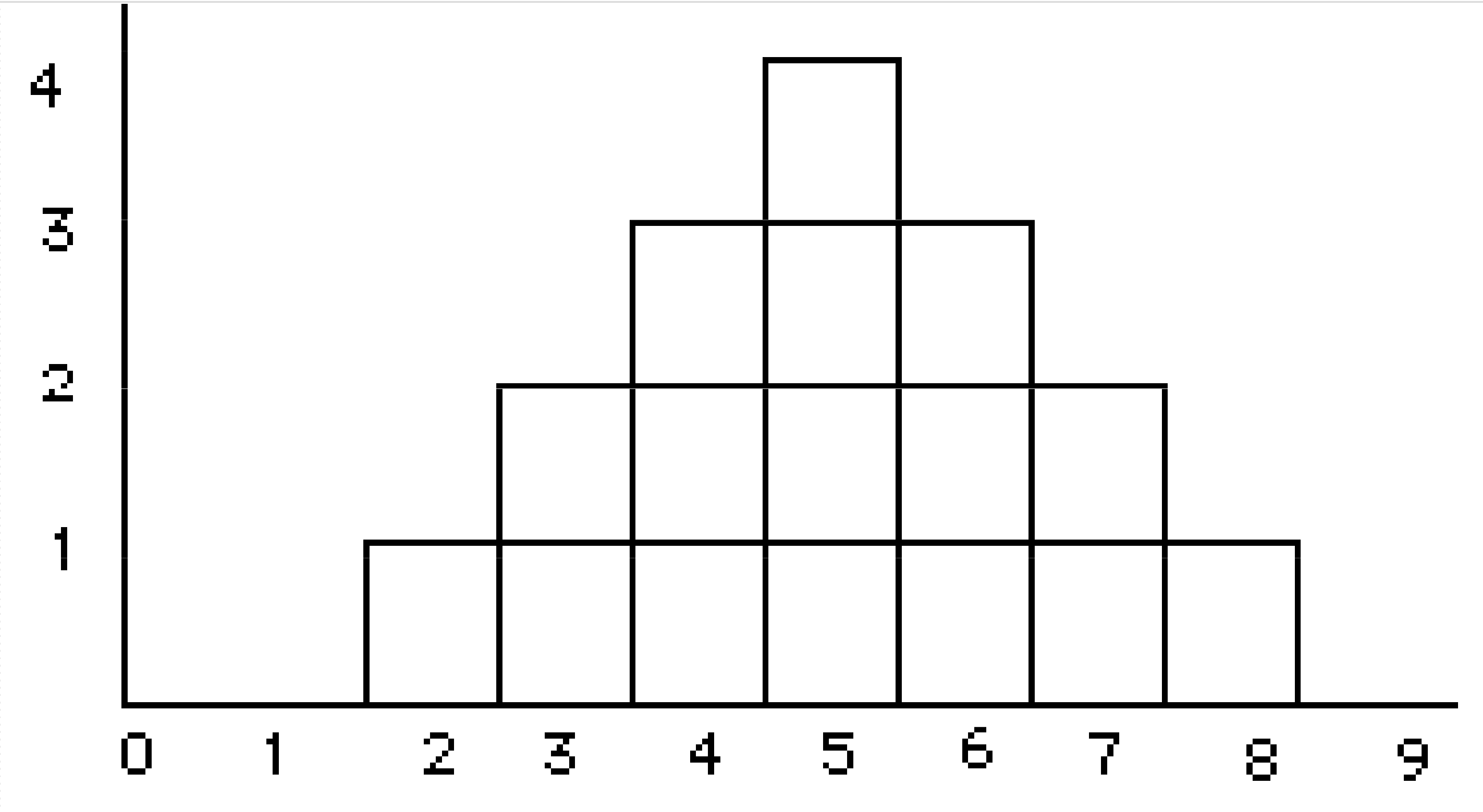

Rozdělení výběrových průměrů

- jaká je pravděpodobnost, že z této populace vybereme vzorek s průměrem vyšším než 7?

Rozdělení výběrových průměrů

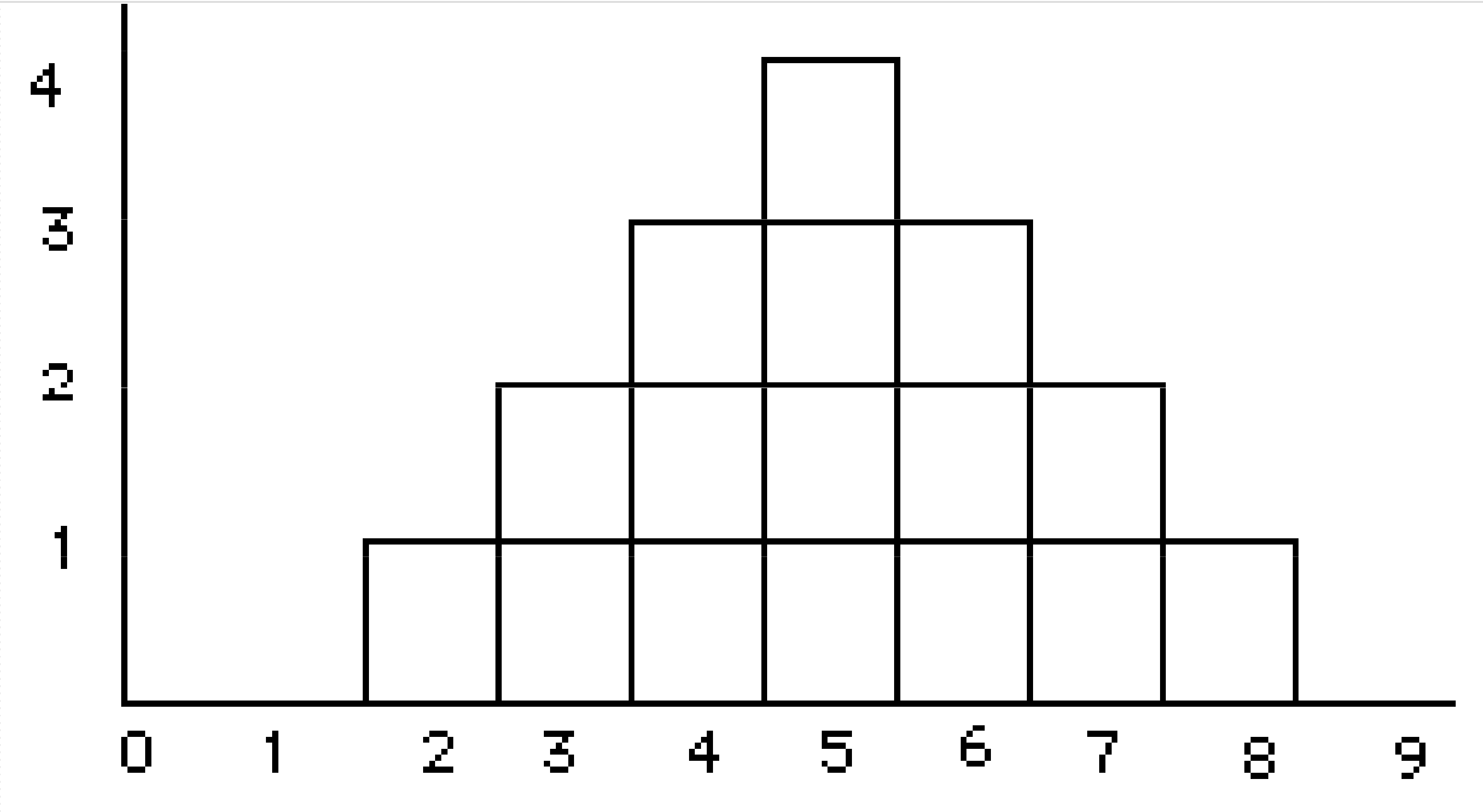

Rozdělení výběrových průměrů

- jaká je pravděpodobnost, že z této populace vybereme vzorek s průměrem vyšším než 7?
- v rozdělení výběrových průměrů je takový vzorek jen 1 ze 16 – tj. pravděpodobnost takového průměru vzorku je 1/16 = 0.0625

Rozdělení výběrových průměrů

- většina populací i vzorků je mnohem větší
- ale existují určité základní vlastnosti rozdělení výběrových průměrů (RVP)
- **tvar** – RVP se při dostatečně velkém vzorku (30 a více) blíží **normálnímu rozdělení**

Rozdělení výběrových průměrů

- **průměr** – průměr průměrů všech teoretických výběrů je roven průměru populace
- označuje se také jako očekávaná hodnota průměru vzorku

Rozdělení výběrových průměrů

- **variabilita** – směrodatná odchylka RVP se označuje jako výběrová chyba (standard error) průměru
- jde o směrodatnou odchylku výběrových průměrů od průměru populace
- ukazuje, jak spolehlivý je odhad populačního průměru z průměru vzorku – tj. jak velkou chybou je odhad zatížen

Rozdělení výběrových průměrů

- velikost výběrové chyby je dána dvěma charakteristikami: variabilitou v populaci a velikostí výběru
- **variabilita znaku v populaci**: čím je vyšší, tím je vyšší i variabilita výběrových průměrů

Rozdělení výběrových průměrů

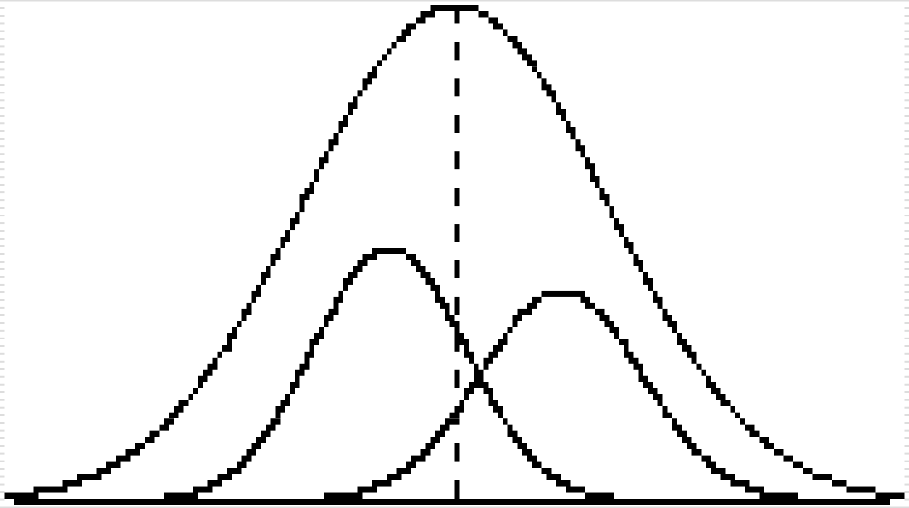

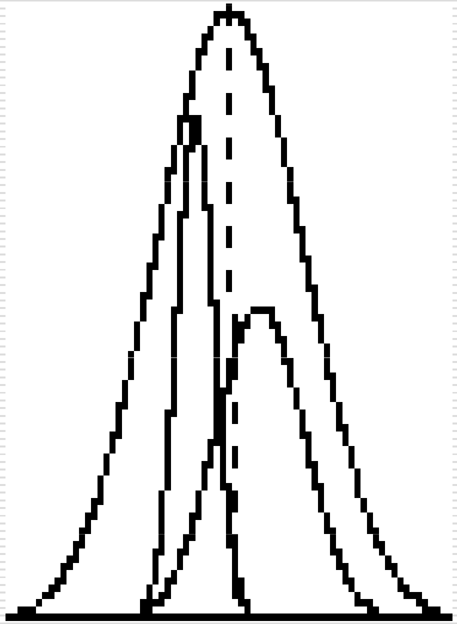

Rozdělení výběrových průměrů

- velikost výběru – čím větší výběr (*n*), tím lépe jeho průměr reprezentuje průměr populace

Rozdělení výběrových průměrů

- vzorec pro výpočet výběrové chyby:

$$\sigma_x = \sigma / \sqrt{n}$$

Rozdělení výběrových průměrů

- **centrální limitní věta** – pro každou populaci o průměru μ a směrodatné odchylce σ se bude rozdělení výběrových průměrů výběrů (pro rozsah výběru jdoucí do nekonečna) blížit normálnímu rozdělení s průměrem μ a směrodatnou odchylkou $\sigma_x = \sigma/\sqrt{n}$

Rozdělení výběrových průměrů

- **příklad**: když vybereme z populace náhodně vzorek 9 osob, jaká je pravděpodobnost, že jejich průměrné IQ bude větší nebo rovno 112?

Rozdělení výběrových průměrů

- **příklad**: když vybereme z populace náhodně vzorek 9 osob, jaká je pravděpodobnost, že jejich průměrné IQ bude větší nebo rovno 112?
- μ = 100, σ= 15
- výpočet **výběrové chyby**:

$\sigma_{\mathbf{x}}$ **=** $\sigma/\sqrt{\boldsymbol{n}}$ **= 15/3 = 5**

Rozdělení výběrových průměrů

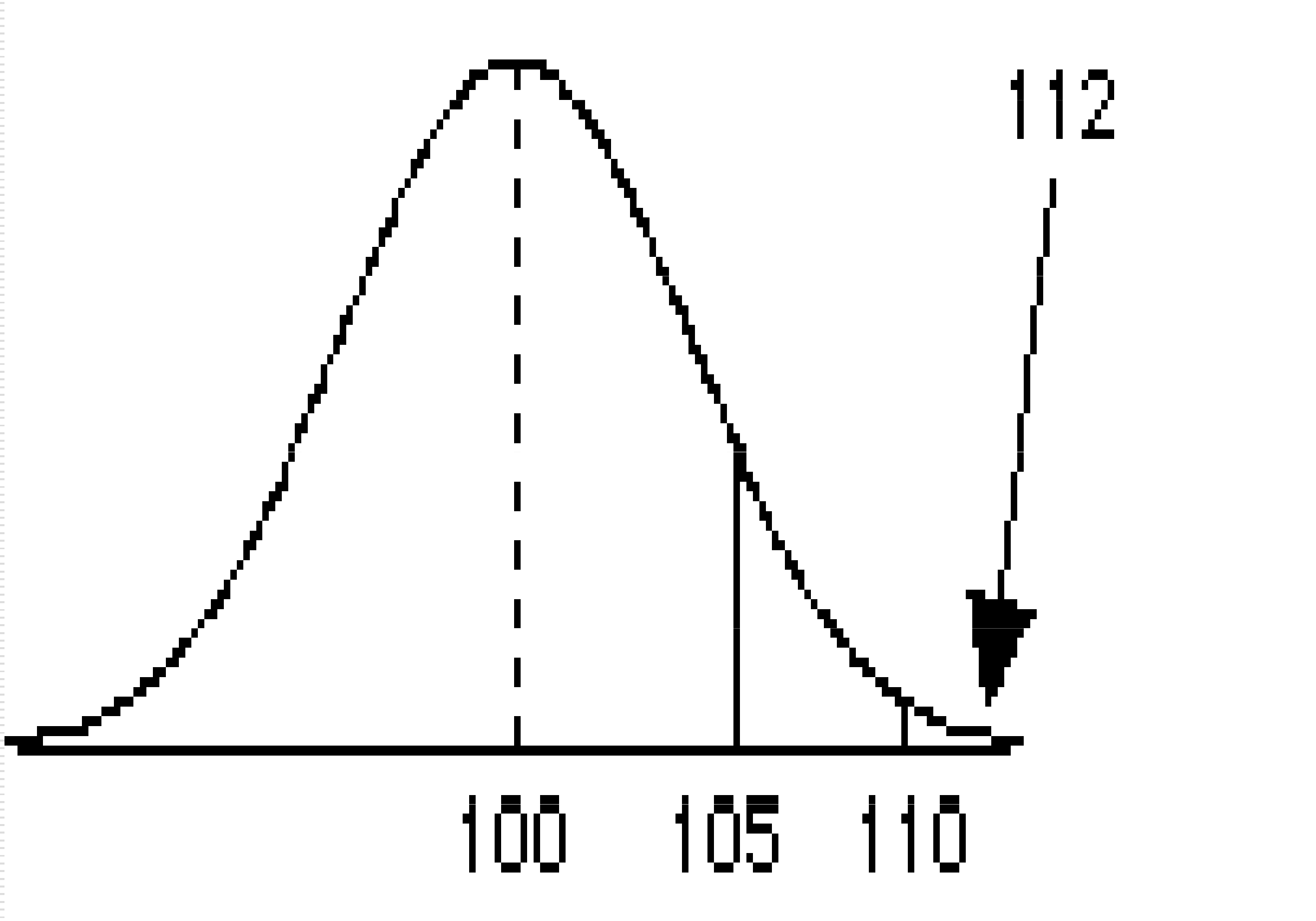

Rozdělení výběrových průměrů

- **příklad**: když vybereme z populace náhodně vzorek 9 osob, jaká je pravděpodobnost, že jejich průměrné IQ bude větší nebo rovno 112?
- $\mu = 100$, $\sigma_x = 5$
- $\mathbf{z} = (112\text{-}100)/\ \sigma_x = 12/5 = \mathbf{2.4}$

Rozdělení výběrových průměrů

- **příklad**: když vybereme z populace náhodně vzorek 9 osob, jaká je pravděpodobnost, že jejich průměrné IQ bude větší nebo rovno 112?
- $\mu = 100$, $\sigma_x = \sigma/\sqrt{n} = 15/3 = 5$
- $\mathbf{z} = (112-100)/\ \sigma_x = 12/5 = \mathbf{2.4}$
- z tabulky $P(Z \geq 2.4) = \mathbf{0.0082}$